

พิธีบูชาพระธาตุยาคุ: บทบาทหน้าที่ต่อชุมชนบ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์¹

Phra That Ya Khu Worship Ceremony: Its Functions of Sema Village Nong Paen Sub-District, Kamalasai District, Kalasin Province

ปวิชญา วินทะไชย^{2*} และภาณุพงศ์ อุดมศิลป์³

Pawitchaya Winthachai^{4*} and Panupong Udomsilp⁵

(Received: 16 November 2024; Revised: 21 January 2025; Accepted: 29 January 2025)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของพิธีบูชาพระธาตุยาคุที่มีต่อชุมชนบ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย เก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ชะจ้ำ ผู้นำในการประกอบพิธีประจำ ชุมชนบ้านเสมา และชาวบ้านในชุมชน การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2566 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยระเบียบวิธีทางคติชนวิทยา แล้วนำเสนอผลการศึกษาดังวิธีพรรณนาวิเคราะห์ พบว่า บทบาทหน้าที่ของพิธีบูชาพระธาตุยาคุมีความสำคัญต่อชุมชนบ้านเสมา 4 บทบาท ได้แก่ บทบาทหน้าที่ด้านความอุดมสมบูรณ์ บทบาทหน้าที่ในการระบายความคับข้องใจ และความทุกข์ใจให้แก่ชาวบ้านในชุมชน บทบาทหน้าที่ในการเป็นทุนวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยว และบทบาทหน้าที่ในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของคนในชุมชน

คำสำคัญ: บทบาทหน้าที่, พิธีบูชาพระธาตุยาคุ, บ้านเสมา, จังหวัดกาฬสินธุ์, พิธีกรรมเพื่อความอุดมสมบูรณ์

Abstract

This research aims to examine the functions of the Phra That Ya Khu Worship Ceremony in Sema Village, Nong Paen Sub-District, Kamalasai District, Kalasin Province. Data were gathered through document analysis, prior research, and field surveys conducted in May 2023. Qualitative research methods

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของปริยฐานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาพิธีบูชาพระธาตุยาคุและบทบาทหน้าที่ต่อชุมชนบ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีการศึกษา 2566

² นิสิตปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

⁴ M.A. Student, Master of Arts Program in Thai Language, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University

⁵ Assistant Professor Dr., Department of Thai and Oriental Languages, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University

* Corresponding author, E-mail: pawitchaya.winthachai@g.swu.ac.th

were employed, including interviews with villagers and the leader of the ceremony along with participatory observations. The collected data were analyzed using folklore methods and the results were presented using a descriptive analytic approach. The study found that the Phra That Ya Khu Worship Ceremony serves four significant functions in Sema Village: fostering for agricultural abundance, providing a channel for villagers to express grievances and distress, acting as cultural capital for tourism, and promoting unity within the community.

Keywords: Functions, Phra That Ya Khu Worship Ceremony, Sema village, Kalasin province, Ceremony for abundance

บทนำ

“บ้านเสมา” หมู่ 7 ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นชุมชนที่เก่าแก่มาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล มีประวัติความเป็นมาไม่ค่อยชัดเจน แต่มีท่านผู้รู้สันนิษฐานว่าเป็นชุมชนที่ดำรงสืบสานเผ่าพันธุ์ประเพณีและวัฒนธรรมมาจากสมัยทวารวดี และไม่เคยอพยพเคลื่อนย้ายไปไหน จนเวลาผ่านไปหลายช่วงศตวรรษ จึงพอมีหลักฐานเรียกชื่อหมู่บ้านชุมชนว่า “บ้านม่วงโพนเมือง” และเปลี่ยนมาเป็น “บ้านบักก้อม” แต่ในภายหลังปี พ.ศ. 2480 “บ้านบักก้อม” ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น “บ้านเสมา” เพราะถือเอาเอกลักษณ์ที่มีใบเสมาหินสมัยทวารวดีมากที่สุดในประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (SAC Sirindhorn Anthropology Centre, 2020)

ชุมชนบ้านเสมาตั้งอยู่บริเวณเมืองฟ้าแดดสงยางจึงทำให้มีร่องรอยของโบราณสถานที่สร้างขึ้นอยู่หลายแห่ง หนึ่งในนั้นคือเจดีย์หมายเลข 10 ที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตัวเมืองฟ้าแดดสงยางมีความสมบูรณ์มากกว่าซากสถูปเจดีย์อื่น ๆ ในปัจจุบันประชาชนในท้องถิ่นเรียกว่า “พระธาตุยาคุณ” (Kalasin Province, 2007) ด้วยเชื่อว่าเป็นพระธาตุหรือสถูปเจดีย์ที่บรรจุอัฐิของพระภิกษุชั้นผู้ใหญ่เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนในท้องถิ่นตั้งแต่เมื่อครั้งอพยพเข้ามาตั้งหมู่บ้าน คำว่า “ยาคุณ” เป็นคำเรียกสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ภาคอีสานโบราณ เมื่อพระสงฆ์รูปใดเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติดีมีคุณธรรม และบวชมาแล้วไม่น้อยกว่าสามพรรษาชาวบ้านจะนิมนต์มาทำพิธี “ฮตสง” จากนั้นก็ได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นยาคุณยาชา (SAC Sirindhorn Anthropology Centre, 2020)

ชาวบ้านชุมชนบ้านเสมายึดปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทย และยึดมั่นตาม “ฮัตสิบสองคองสิบสี่” แต่ด้วยลักษณะที่ตั้งของชุมชนบ้านเสมาเป็นชุมชนที่พิเศษกว่าชุมชนอื่น ๆ เพราะอยู่ท่ามกลางเมืองโบราณที่รายล้อมด้วยโบราณสถาน และโบราณวัตถุอันเป็นที่เคารพสักการะของคนในชุมชนโดยเฉพาะ “พระธาตุยาคุณ” ที่ชาวบ้านต่างมีความเชื่อร่วมกันว่า สถูปเจดีย์นี้เป็นสถานที่และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ต้องเคารพบูชา ซึ่งความเชื่อดังกล่าว ส่งผลทำให้เกิดพิธีกรรม อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนบ้านเสมาขึ้นคือ “พิธีบูชาพระธาตุยาคุณ” โดยมูลเหตุของการเกิดพิธีนี้ มาจากชาวบ้านชุมชนบ้านเสมาเชื่อว่าอัฐิของญา

บรรพจอยู่เบื้ององค์พระธาตุแห่งนี้ ซึ่งในวันเพ็ญ 15 ค่ำเดือน 6 ของทุกปีชาวบ้านมักพบดวงไฟประหลาด ซึ่งไม่ทราบว่ามีมาจากที่ใด ลอยวนบริเวณพระธาตุยาคู ชาวบ้านเห็นเป็นเรื่องอัศจรรย์ จึงมากราบไหว้บูชา และทำพิธีสงฆ์พระธาตุ จากนั้นก็เกิดฝนตก ถ้าปีใดชาวบ้านไม่ได้ไปสงฆ์น้ำที่พระธาตุฝนก็ไม่ตก จึงทำให้ในวันเพ็ญ 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี ชาวบ้านได้ทำการจัดพิธีบูชาพระธาตุยาคูขึ้น และได้นำประเพณีบุญบั้งไฟของชาวอีสานมาผนวกรวมกัน ภายในพิธีจึงมีการจุดบั้งไฟเสี่ยงฟ้าเสี่ยงทาย (Phra Maha Ratana (Ratanasiri), personal communication, May 10, 2022) อาจกล่าวได้ว่า “พระธาตุยาคู” ถือเป็นโบราณสถานที่เป็นศูนย์รวมใจและเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านชุมชนบ้านเสมาให้ความเคารพนับถือมาตั้งแต่ครั้งอดีต โดยความเชื่อและความศรัทธานี้ได้ถูกยึดโยงจนเกิดพิธีบูชาพระธาตุยาคูขึ้น และปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน

ที่ผ่านมาผู้วิจัยพบงานวิจัยที่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับพระธาตุยาคู ดังเช่น งานวิจัยของ Phra Nakarin Analayo (Polchiva) et al. (2021) เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การบูชาพระธาตุยาคูที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ซึ่งชี้ให้เห็นถึงแนวคิด และคำสอนเกี่ยวกับการบูชาพระธาตุตามหลักพระพุทธศาสนา และการบูชาด้วยความเชื่อในเรื่องของการทำบุญ ซึ่งการบูชาพระธาตุยาคูของชาวตำบลหนองแปน ถือได้ว่ามีผลต่อการดำเนินชีวิตทั้งในด้านความเชื่อ ด้านสังคม ด้านพุทธศาสนา ด้านความสามัคคี และด้านเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังพบงานวิจัยของ Rahannok (2021) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมการใช้ธงกับประเพณีประดิษฐ์บนพื้นที่พระธาตุยาคู” โดยงานวิจัยดังกล่าวอาจไม่ได้กล่าวถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุยาคูโดยตรง แต่ได้กล่าวถึงการให้ “ธง” ที่เป็นสื่อที่สะท้อนมรดกทางภูมิปัญญาของชาวบ้านในประเพณีฮีตสิบสอง และพิธีกรรมในวัฒนธรรมอีสาน ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้เป็นองค์ประกอบสำคัญในประเพณีประดิษฐ์บนพื้นที่พระธาตุยาคู นอกจากนี้ “ธง” ยังมีบทบาทในการกระตุ้นเศรษฐกิจการท่องเที่ยวในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน ทำให้ประเพณีนี้เป็นที่รู้จักและช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชน พร้อมทั้งเพิ่มความสนใจของนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น และในด้านมิติของการท่องเที่ยว พบงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธ แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ของ Phramaha Natthabhan Sudassanavibhānī et al. (2024) ชี้ให้เห็นว่าพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และสามารถปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมอื่น ๆ ได้ดี ทำให้การท่องเที่ยวมีความน่าสนใจ เพราะมีสถาปัตยกรรมที่สวยงาม และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม และศิลปะ ช่วยเปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสกับวัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน เป็นการกระจายรายได้ และส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชุมชนด้านการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ส่วนกระบวนการมีส่วนร่วมในมิติพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ในส่วนของเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในพื้นที่พระธาตุยาคูนั้น ได้มีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับวันสำคัญทางพุทธศาสนา

และการจัดกิจกรรมวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ อาทิ การทำบุญตักบาตร การเทศนา การทำสมาธิ การแห่เทียน

การดำรงอยู่ของพิธีบูชาพระธาตุยาคู ถือเป็นอัตลักษณ์อันสำคัญของชุมชนบ้านเสมา เป็นเครื่องเน้นย้ำรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนที่มีมาตั้งแต่โบราณกาล ในการสืบทอดพิธีกรรม และให้ความสำคัญกับโบราณสถานประจำชุมชน ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรสืบสานเพื่อมิให้เลือนหาย จากการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่า ยังไม่มีงานวิจัยใดศึกษาเกี่ยวกับพิธีบูชาพระธาตุยาคูในประเด็นบทบาทหน้าที่ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาบทบาทหน้าที่ของพิธีบูชาพระธาตุยาคูที่มีต่อชุมชนบ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

วัตถุประสงค์

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของพิธีบูชาพระธาตุยาคูที่มีต่อชุมชนบ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ระเบียบวิธีวิจัย

ในบทความนี้ผู้วิจัยมีกระบวนการในการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาและรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเมืองฟ้าแดดสงยาง พระธาตุยาคู และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามที่ชุมชนบ้านเสมา อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ระหว่าง พ.ศ. 2565–2566 ตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ชะจ้ำ ผู้นำในการประกอบพิธีประจำชุมชนบ้านเสมา และชาวบ้านในชุมชน และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าร่วมพิธีบูชาพระธาตุยาคู 2 ครั้ง โดยกำหนดช่วงระยะเวลาในการเข้าร่วมพิธี ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันที่ 7–12 พฤษภาคม พ.ศ. 2565 ลงพื้นที่ติดต่อประสานงาน เก็บข้อมูลเกี่ยวกับพิธีบูชาพระธาตุยาคูเบื้องต้น

ครั้งที่ 2 วันที่ 13–17 พฤษภาคม พ.ศ. 2565 เข้าร่วมพิธีบูชาพระธาตุยาคูเบื้องต้น

ครั้งที่ 3 วันที่ 3–4 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 เข้าร่วมพิธีบูชาพระธาตุยาคู

3. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ระเบียบวิธีทางคติชนวิทยา ซึ่งผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้นำจัดระบบเพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของพิธีบูชาพระธาตุยาคูที่มีต่อชาวบ้านชุมชนบ้านเสมา โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีบทบาทหน้าที่ (Four Functions of Folklore) ของวิลเลียม บาสคอม (Bascom, 1965) ที่ได้จำแนกบทบาทหน้าที่ของคติชนในภาพรวมไว้เป็นแนวทาง 4 ประการ (as cited in Na Thalng, 2020) ได้แก่ ประการที่หนึ่ง ใช้อธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม ประการที่สอง ทำหน้าที่ให้

การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า ประการที่สาม รักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม และประการที่สี่ ให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล

Na Thalang (2020) ได้สรุปบทบาทหน้าที่ของคติชนตามแนวคิดของวิลเลียม บาสคอม (Bascom, 1965) โดยอธิบายเสริมหรือเพิ่มเติมประเด็นย่อย ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแบ่งการนำเสนอบทบาทหน้าที่ของคติชนเป็น 3 ประการ ดังนี้ คติชนมีหน้าที่ในการอธิบายกำเนิดและอัตลักษณ์ของกลุ่มชนและพฤติกรรม คติชนมีหน้าที่ให้การศึกษอบรรณะเยียบสังคมและมาตรฐานพฤติกรรมของสังคม และคติชนมีหน้าที่เป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคม

จากแนวคิดทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของคติชนดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลของบทบาทหน้าที่พิธีบูชาพระธาตุยาคุที่มีต่อชุมชนบ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอภุมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ต่อไป

4. ผู้วิจัยผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยยึดหลักเกณฑ์ตาม Declaration of Helsinki, Belmont Report, International Conference on Harmonization in Good Clinical Practice (ICH-GCP), International Guidelines for Human Research ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศจึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามโครงการวิจัยนี้ ในวันที่ 4 เมษายน 2567

5. นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

6. สรุป และอภิปรายผล

ผลการศึกษา

พิธีบูชาพระธาตุยาคุของชุมชนบ้านเสมา เป็นพิธีที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นการปฏิบัติที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยอดีต เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชน และขอพรให้พระธาตุยาคุ ซึ่งเป็นโบราณสถานอันสำคัญนั้น ช่วยปกป้องและรักษาลูกหลานในชุมชนให้มีความสงบสุขและร่มเย็น นอกจากนี้ยังเป็นการบอกกล่าวก่อนเริ่มฤดูกาลทำเกษตรกรรม โดยมีการขอพรให้พืชผลในชุมชนอุดมสมบูรณ์ไม่แห้งแล้ง ชาวบ้านในชุมชนบ้านเสมาจึงจัดพิธีบูชาพระธาตุยาคุปีละ 1 ครั้ง ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 หากปีใดวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 มีสองหน ทางชุมชนจะเลือกจัดพิธีในวันแรกของเดือนนั้น หากปีใดไม่ได้จัดพิธีนี้ ชาวบ้านเชื่อว่าจะเกิดเภทภัยต่าง ๆ และโรันจะประสบปัญหาความแห้งแล้ง ด้วยเหตุนี้ชุมชนจึงให้ความสำคัญกับพิธีบูชาพระธาตุยาคุเป็นอย่างมาก เพราะเป็นขนบธรรมเนียมที่สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ทุก ๆ ปี ก่อนที่จะประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคุล่วงหน้า 7 วัน ผู้นำชุมชนต้องนำใบบอกกล่าวไปปักไว้บริเวณพระธาตุยาคุ เพื่อบอกกล่าวแก่องค์พระธาตุยาคุ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตอยู่ ณ บริเวณนี้ว่าใกล้ถึง

วันเพ็ญ 15 ค่ำ เดือน 6 ให้มารับเครื่องสักการะ และช่วยปกป้องคุ้มครองลูกหลานที่มาร่วมงาน และขอให้วันที่ประกอบพิธีเป็นไปอย่างราบรื่น ฝนไม่ตก

ก่อนถึงวันประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคู ชาวบ้านมักเรียกว่า “วันโสม” เป็นวันที่ชาวบ้านจะรวมตัวกันตั้งขบวนแห่รอบหมู่บ้าน เพื่อเป็นการป่าวประกาศว่า ในรุ่งเช้าของวันถัดไปจะเป็นการทำบุญสงฆ์ และประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคู เพื่อเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้านของเรา (Suphasi, personal communication, May 3, 2023) โดยในปีนั้นวันโสมตรงกับวันที่ 3 พฤษภาคม 2566 เป็นวันที่ชาวบ้านจะตั้งขบวนแห่บั้งไฟอบชุมชนเพื่อสร้างความสนุกสนาน และเป็นวันที่ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงได้มาพบปะกันเพื่อร่วมรับประทานอาหาร และสังสรรค์กัน บางครัวเรือนจะเตรียมขนมจีนและน้ำยาเพื่อต้อนรับผู้ที่กลับมาเยี่ยมเยือน

ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของปี พ.ศ. 2566 ตรงกับวันที่ 3 พฤษภาคม เป็นวันที่ชาวบ้านร่วมกันประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคู ในช่วงเวลารุ่งเช้าขะจ้ำ ผู้ถวายเครื่องบูชา และผู้สูงอายุในชุมชนจะนำเครื่องบูชาที่จัดเตรียมไว้มาประกอบพิธีบริเวณองค์พระธาตุยาคู เพื่อบอกกล่าวและขอพร ในช่วงสายชาวบ้านรวมตัวกันตั้งขบวนแห่เครื่องสักการะ ขบวนบั้งไฟ และขบวนพ้อนรำ เดินไปยังบริเวณพระธาตุยาคู จากนั้นจึงจะเปิดงาน พร้อมเข้าสู่การประกอบพิธีสงฆ์ และร่วมกันสงฆ์น้ำองค์พระธาตุเพื่อความร่มเย็นเป็นสุข ซึ่งในการประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคูนั้น นอกจากผู้ที่เข้าร่วมจะเป็นชาวบ้านชุมชนบ้านเสมาแล้ว ยังได้รับเกียรติจากแขกผู้มีเกียรติ นักท่องเที่ยว และชาวบ้านเทศบาลตำบลหนองแปนเข้าร่วมประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคูครั้งนี้ด้วย และหลังจากประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคูช่วงเช้า และพิธีสงฆ์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อไปจะจุดบั้งไฟบูชาพระธาตุยาคูและบั้งไฟเสี่ยงทาย เพื่อทำนายสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน และการตกของฝนเป็นอันเสร็จสิ้นพิธี

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าพิธีบูชาพระธาตุยาคูเป็นพิธีอันสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ และความศรัทธาของคนในชุมชนบ้านเสมาและคนจากท้องถิ่นอื่น ซึ่งเป็นพิธีที่มีลักษณะเฉพาะ ที่มีการสืบทอดและดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบันอย่างมีนัยทางบทบาทหน้าที่ต่อชาวบ้านในชุมชน

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัย การสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมตามระเบียบวิธีทางคติชนวิทยา ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลของการประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคู เพื่อนำมาวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของพิธีบูชาพระธาตุยาคูที่มีต่อชุมชนบ้านเสมา โดยประยุกต์กรอบแนวคิดทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของวิลเลียม บาสคอม (Bascom, 1965) มาเป็นแนวทางที่ใช้ในการศึกษา ซึ่งพบว่ามีบทบาทหน้าที่ 4 ประการดังนี้

1. บทบาทหน้าที่เรื่องความอุดมสมบูรณ์

ชุมชนบ้านเสมาเป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ลุ่มจึงเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม รวมถึงยังมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะแหล่งน้ำทางธรรมชาติ ที่มีลักษณะเป็นห้วย หนอง คลอง บึง ซึ่งเขตอำเภอเมืองกมลลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ถือได้ว่าเป็นแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญของโครงการชลประทานลำปาว

ส่งน้ำจากเขื่อนลำปาว เขื่อนกักเก็บน้ำของจังหวัดกาฬสินธุ์ ไปยังพื้นที่ที่ชาวบ้านทำการเกษตร จึงทำให้มีน้ำทำการเกษตรได้สะดวก ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนบ้านเสมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่

การทำเกษตรกรรมของชาวบ้านในชุมชนบ้านเสมา พบว่า ช่วงฤดูฝน ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะประกอบอาชีพทำนา ส่วนช่วงฤดูแล้งชาวบ้านจะปลูกถั่วลิสงขาย อย่างไรก็ตามในบางปีชาวบ้านมักประสบกับสถานการณ์ภัยแล้ง เนื่องจากฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล แหล่งน้ำธรรมชาติ แหล่งน้ำสาธารณะทุกพื้นที่ อาทิ ห้วย หนอง คลองบึง และเขื่อนลำปาว เหลือน้ำไม่เพียงพอต่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร ส่งผลให้ชาวบ้านขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรม ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรต่างได้รับผลกระทบ (Promkanya, personal communication, May 8, 2023)

ทั้งนี้พิธีบูชาพระธาตุยาควู้จึงถือได้ว่าเป็นพิธีกรรมที่สำคัญต่อลูกหลานในชุมชนบ้านเสมา เนื่องจากพิธีกรรมดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของชาวบ้านในชุมชน โดยเฉพาะอาชีพเกษตรกรรม ที่ชาวบ้านยังต้องพึ่งพาฝนจากธรรมชาติที่จะตกตามฤดูกาล การประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาควู้ มีการร้องขอให้ “พระธาตุยาควู้” หรือ “ปู่ธาตุ” ช่วยดลบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาล เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชนในฤดูการทำเกษตรกรรม ชาวบ้านจึงต่างหวังพึ่งสภาพดินฟ้าอากาศตามธรรมชาติเป็นหลัก ชาวบ้านชุมชนบ้านเสมาต่างเชื่อว่า “พระธาตุยาควู้” หรือ “ปู่ธาตุ” สามารถดลบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาลได้ หากฝนตกตามฤดูกาล จะส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรมีความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นจึงมีการประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาควู้ขึ้นเป็นประจำทุกปี ปีละ 1 ครั้ง ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6

จากการศึกษาข้อมูลภาคสนามพบว่า การประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาควู้ของชุมชนบ้านเสมามีการร้องขอเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของพืชผลทางการเกษตรเป็นหลัก ซึ่งการประกอบพิธีในช่วงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปีนั้น ช่วงเช้าจะจัดทำหน้าที่เป็นผู้นำประกอบพิธีประจำชุมชน และมีลูกสาวก-ลูกสาวปลาย ซึ่งเปรียบเสมือนลูกสาวคนโตและลูกสาวคนเล็ก ทำหน้าที่เป็นผู้หอบเครื่องสักการบูชาไปถวาย โดยผู้ที่คัดเลือกนั้น ต้องมีคุณสมบัติเป็นหญิงสาวบริสุทธิ์และยังไม่มีประจำเดือน เนื่องจากเชื่อว่าจะช่วยเพิ่มสิ่งที่ดีงามและความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่พิธีกรรม นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านผู้สูงอายุในชุมชนเข้าร่วมพิธีด้วย สำหรับการประกอบพิธีจะเจ้าจะเป็นผู้ที่กล่าวคำร้องขอต่อองค์พระธาตุยาควู้ ให้ช่วยดลบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาลเพื่อความอุดมสมบูรณ์และความเป็นอยู่ที่ดีของลูกหลานในชุมชน รวมไปถึงช่วยปกป้องรักษาผู้คนในชุมชนเมื่อกกล่าวคำร้องขอเสร็จสิ้น จะมีการสงวนน้ำพระธาตุยาควู้ด้วยน้ำอบหรือน้ำหอมเพื่อความเป็นสิริมงคลและความร่มเย็นเป็นสุข

ภาพที่ 1 การแห่บั้งไฟ
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 2 การกล่าวคำร้องขอต่อพระธาตุยาคู
ที่มา: ผู้วิจัย

ทั้งนี้ประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นหนึ่งในจารีตเดือนหกของฮีตสิบสองคองสิบสี่ ที่ชาวอีสานยึดถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณกาล อันแสดงให้เห็นถึงการต่อสู้กับสภาพอากาศอันแห้งแล้งของท้องถิ่นอีสานเพื่อความอยู่รอดและขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล จะได้มีน้ำทำนาและดำรงชีพ ทำให้พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ชาวอีสานก็จะได้กินดีอยู่ดี และมีรายได้จากความอุดมสมบูรณ์ (Department of Cultural Promotion, 2020) ซึ่งชาวบ้านชุมชนบ้านเสมได้นำมาผนวกรวมกับพิธีบูชาพระธาตุยาคูด้วย หลังจากประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคูในช่วงเช้า และพิธีสงฆ์เสร็จสิ้น ขั้นตอนต่อไปจะเป็นการจุดบั้งไฟบูชาพระธาตุยาคู และจุดบั้งไฟเสี่ยงฝน ซึ่งหมอบั้งไฟและชะจ้ำ เป็นผู้นำบั้งไฟที่ใช้จุดถือไปยังบริเวณองค์พระธาตุยาคูพร้อมชน 5 จากนั้นชะจ้ำจะกล่าวร้องขอต่อองค์พระธาตุ “ปู่ธาตุเอ๋ย วันนี้ลูกหลานได้นำบั้งไฟมาเสี่ยงทายประกอบไปด้วยบั้งไฟบูชาปู่ธาตุและบั้งไฟเสี่ยงบ้าน ซึ่งบั้งไฟเสี่ยงบ้าน ได้แก่ บั้งไฟที่ใช้ในการเสี่ยงทายเดือน 6 ไปจนถึงเดือน 12 ขอให้ปู่ธาตุช่วยดลบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาลด้วยเถิด ถ้าเดือนใดที่ฝนตกตามฤดูกาล ขอให้บั้งไฟที่ใช้จุดเสี่ยงทายขึ้นสูง” (Sunarakum, personal communication, May 4, 2023)

การเสี่ยงทายนี้ เป็นการทำนายเรื่องฝน ถ้าเดือนใดที่บั้งไฟขึ้นสูงแสดงว่าเดือนนั้นฝนจะตกตามฤดูกาล ไร่นาจุดมสมบูรณ์ ส่วนเดือนใดที่บั้งไฟจุดไม่ขึ้นหรือบั้งไฟแตก แสดงว่าเดือนนั้นจะเกิดความแห้งแล้ง ซึ่งการจุดบั้งไฟ ช่างทำบั้งไฟจะนำบั้งไฟไปจุดบริเวณพื้นที่โล่งกว้างด้านข้างกับบริเวณองค์พระธาตุยาคู โดยจะเริ่มจากการจุดบั้งไฟถวายพระธาตุยาคูก่อน เพื่อแสดงความเคารพ แล้วค่อยเริ่มจุดบั้งไฟเสี่ยงทาย นายถวิล สุภาชี พิธีกรผู้ดำเนินรายการจะป่าวประกาศผ่านไมโครโฟนว่า บั้งไฟบั้งแรกที่ เป็นบั้งไฟเสี่ยงทาย จะใช้เสี่ยงทายสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน หรือเรียกว่า “บั้งไฟเสี่ยงบ้าน” ส่วนบั้งไฟที่จะนำไปจุดในช่วงถัดไปจะจุดบั้งไฟเพื่อทำนายการตกของฝนของเดือนที่ 6 คือ เดือนมิถุนายน ไปจนถึงเดือนที่ 12 คือ เดือนธันวาคม

สำหรับผลของการจุดบั้งไฟเสี่ยงทายฝนประจำปี 2566 ผลปรากฏว่า ในเดือนที่ 6, 7, 9 และ 10 บั้งไฟขึ้นสูงแสดงว่าในเดือนนั้นไฉนจะมีความอุดมสมบูรณ์ ฝนตกดี ในเดือน 8, 11, 12 บั้งไฟขึ้นไปเล็กน้อย และแตกออกแสดงว่าในเดือนนั้นจะเกิดความแห้งแล้งหรือฝนอาจจะไม่ตกต้องตามฤดูกาล

ภาพที่ 3 การจุดบั้งไฟ

ที่มา: ผู้วิจัย

จะเห็นได้ว่าพิธีบูชาพระธาตุยาคุณเป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อร้องขอความอุดมสมบูรณ์ สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านชุมชนบ้านเสมาส่วนใหญ่ที่มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยชาวบ้านมีความเชื่อว่าพระธาตุยาคุณ หรือปู่ธาตุ ที่ชาวบ้านเคารพนับถือนั้นจะสามารถดลบันดาลสิ่งที่ดีตนปรารถนาได้เสมอ จึงทำให้การประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคุณมีจุดมุ่งหมายในการให้ความหวังเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของพืชผลทางการเกษตร และความเป็นอยู่ที่อุดมสมบูรณ์ให้แก่ลูกหลานและชุมชน

พิธีบูชาพระธาตุยาคุณจึงถือได้ว่าเป็นพิธีที่ชาวบ้านได้ถือปฏิบัติกันสืบต่อกันมาตั้งแต่โบราณ ชาวบ้านที่มาร่วมในพิธีต่างมาเพื่อร้องขอความอุดมสมบูรณ์ของน้ำ และพืชผลทางการเกษตรให้แก่ชาวบ้านและชุมชน แสดงให้เห็นถึงความเชื่อ และพิธีบูชาพระธาตุยาคุณที่สืบต่อกันมา มีความสัมพันธ์ในลักษณะบทบาทหน้าที่เรื่องความอุดมสมบูรณ์ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ดั้งเดิมและยังคงดำรงอยู่จวบจนปัจจุบัน

2. บทบาทหน้าที่ในการระบายความคับข้องใจ และความทุกข์ใจให้แก่ชาวบ้านในชุมชน

ชุมชนบ้านเสมาเป็นสังคมเกษตรกรรม ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก ทั้งนาปีและนาปรัง ซึ่งชาวบ้านมักประสบปัญหาภัยแล้งและน้ำท่วมทุกปี บางปีประสบปัญหาน้ำมีปริมาณมากเกินไป ส่งผลให้ทำนายนากลำบากในช่วงหน้าฝน แต่ในบางปีก็เกิดปัญหาภัยแล้ง ปริมาณน้ำที่ต้องการใช้ไม่เพียงพอต่อการอุปโภค บริโภค ตลอดจนไม่เพียงพอต่อการทำเกษตรกรรม นอกจากนี้จะต้องเผชิญกับภัยทางธรรมชาติแล้ว ยังต้องคอยดิ้นรนต่อสู้กับภาวะเศรษฐกิจในสังคมปัจจุบันที่มีค่าครองชีพเพิ่มสูงขึ้นใน

แต่ละปี ลูกหลานบางคนต้องตรวจตราทำงานหนักในเมืองหลวงตลอดทั้งปี ผนวกกับหนี้สินในการลงทุน สำหรับประกอบอาชีพและค่าใช้จ่ายรายวัน ส่งผลให้ชาวบ้านต่างเกิดความเหน็ดเหนื่อยและทุกข์ใจ

ภาพที่ 4 เชิงรอบชุมชน

ที่มา: ผู้วิจัย

การประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคูของชุมชนบ้านเสมาจึงมีส่วนช่วยระบายความคับข้องใจ และความทุกข์ใจให้แก่ชาวบ้านในชุมชน กล่าวคือ การประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคูนอกจากจะเป็นพิธีกรรม อันศักดิ์สิทธิ์ และสำคัญประจำชุมชนแล้วเป็นพื้นที่ให้ผู้คนในชุมชนได้ปะทะสังสรรค์มีปฏิสัมพันธ์กัน เนื่องจากลูกหลานที่ไปทำงานไกลบ้านก็ได้หวนกลับมาพบปะญาติพี่น้อง และมีส่วนร่วมในการจัดพิธีกรรม ชาวบ้านที่อยู่ชุมชนใกล้เคียงก็ได้มาพบปะพูดคุย ระบายสารทุกข์สุกดิบ และปัญหาต่าง ๆ ทั้งนี้ยังได้ร่วม ฟ้อนรำรื่นเริงกันในหลายช่วงเวลาอย่างสนุกสนาน เพื่อผ่อนคลาย และลิ้มความทุกข์ใจในระยะหนึ่งได้เช่นกัน

จะเห็นได้ว่าในทุก ๆ ปี ก่อนที่จะถึงวันประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคูหนึ่งวัน ชาวบ้านมักเรียกวันนี้ว่า “วันโฮม” เป็นวันที่ชาวบ้านจะรวมตัวกันตั้งขบวนแห่รอบชุมชน เพื่อเป็นการป่าวประกาศว่า ในรุ่งเช้าของวัน ถัดไปจะทำบุญสงฆ์ และประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคู เพื่อเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้านของเรา (Suphasi, personal communication, May 3, 2023) ในช่วงเวลากลางวันของวันโฮมชาวบ้านผู้สูงอายุในชุมชนจะ รวมกลุ่มกันแต่งหน้า แต่งกายด้วยสีสดใส พร้อมถือเครื่องดนตรี เดินไปยังคุ้มต่าง ๆ ในชุมชน จากนั้นจะ ขับร้องเพลงและฟ้อนรำ สร้างความสนุกสนานครื้นเครง และความน่าสนใจให้แก่ชาวบ้านในชุมชนให้ร่วมกัน บริจาคเงินตามกำลังศรัทธา ซึ่งเงินที่ได้จะนำไปร่วมทำบุญในวันประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคู

ภาพที่ 5 แห่รอบชุมชนในวันโฮม

ที่มา: ผู้วิจัย

นอกจากนี้ชุมชนบ้านเสมายังได้นำประเพณีบุญบั้งไฟหรือบุญเดือนหกมาผนวกรวมกับการบูชาพระธาตุยาकु จึงทำให้ในช่วงเวลาเย็นของวันโฮมจะเป็นวันที่ชาวบ้านนำบั้งไฟที่ใช้จุดถวาย และจุดเสี่ยงทายแห่รอบชุมชน ทั้งนี้จึงทำให้เป็นเสมือนพื้นที่ที่ให้ชาวบ้านในชุมชนได้พบปะสังสรรค์กัน ภายในชบวนแห่จะมีชาวบ้านแต่งหน้าแต่งกายเป็นผาแดงนางไอ่จำแลง มีรถแห่หรือรถเครื่องเสียงขนาดใหญ่ที่ได้แปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ทำหน้าที่บรรเลงดนตรีและขับร้องเพลง เพื่อสร้างความบันเทิงให้กับชบวนแห่ ในช่วงเวลานี้ลูกหลานชุมชนบ้านเสมาที่ไปทำงานไกลบ้านก็ได้กลับมาพบปะเครือญาติ เพื่อนฝูง และร่วมสนุกกันด้วยการรำยรำ

ทั้งนี้ยังพบว่า ในวันที่ประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาकु คือ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ตรงกับวันที่ 4 พฤษภาคม 2566 หลังจากที่ชะจ้ำ ผู้นำในการประกอบพิธีนำชาวบ้านประกอบพิธีในช่วงเช้าเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก่อนเริ่มพิธีสงฆ์ ได้มีชบวนแห่เครื่องสักการะพระธาตุยาकु ซึ่งชบวนแห่ดังกล่าวประกอบไปด้วยชุมชนบ้านเสมา ชาวบ้านชุมชนใกล้เคียง และเทศบาลตำบลหนองแปนตั้งชบวนแห่เครื่องสักการะ ซึ่งจะเดินแห่จากหน้าวัดโพธิ์ชัยเสมาราม ไปยังบริเวณองค์พระธาตุยาकु ภายในชบวนแห่จะสังเกตเห็นว่าผู้ร่วมชบวนจะแต่งหน้า แต่งกายสวยงาม พร้อมกับมีชบวนนางรำที่รำยรำประกอบเสียงบรรเลงเพลงจากกลองยาวตลอดทางเดิน ผู้ที่พบเห็นก็สามารถมาชื่นชมความงดงามของชบวนแห่และสามารถมารำยรำร่วมกันได้

นับว่าการประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาकुเป็นเสมือนพื้นที่อันศักดิ์สิทธิ์ ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านในยามทุกข์กายทุกข์ใจ รวมถึงยังเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้กลับมาพบปะสังสรรค์กัน สร้างความรื่นเริงใจด้วยการพอรำ ทำให้ความเก็บกด และความทุกข์ใจที่สะสมมาตลอดทั้งปีได้ผ่อนคลายลง พื้นที่ดังกล่าวนี้ถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่ให้ชาวบ้านได้ปลดปล่อยสิ่งที่ทุกข์ใจไปตามเสียงดนตรี ทั้งยังได้ปลดปล่อยอารมณ์ความรู้สึก และทวงท่ารำได้อย่างเต็มที่ พิธีบูชาพระธาตุยาकुจึงเป็นพื้นที่สำคัญสำหรับ

ชาวบ้านชุมชนบ้านเสมา เนื่องจากเสมือนเป็นพื้นที่ในการระบายความคับข้องใจ และความทุกข์ใจให้แก่ชาวบ้านในชุมชน อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขสืบไป

3. บทบาทหน้าที่ของการเป็นทุนวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยว

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ถือได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสนใจมากขึ้น เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรมหรือชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชุมชนในท้องถิ่นจัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน พร้อมทั้งได้ศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจของสภาพสังคมและวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อให้คนในท้องถิ่นมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ห้วงแห่งวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน ทั้งนี้วัฒนธรรมที่นำมาเป็น “จุดขาย” ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเภทต่าง ๆ ถือเป็น “ทุน” ที่สามารถนำมาพัฒนาเศรษฐกิจสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน เรียกได้ว่าเป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ซึ่งหมายถึงสิ่งที่คนคิดขึ้น สร้างขึ้น สืบทอดต่อยุคการปฏิบัติ และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาได้ (Charuwan, 2016, p. 2) ทั้งนี้ชุมชนบ้านเสมาจึงเป็นชุมชนที่ผู้นำชุมชน และชาวบ้านได้ร่วมสืบทอดและอนุรักษ์พิธีบูชาพระธาตุยาคูนี้โดยยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างยาวนานภายหลังช่วงปี พ.ศ. 2542 เทศบาลตำบลหนองแปนได้ให้การสนับสนุน และเล็งเห็นถึงความสำคัญของพิธีนี้ จึงได้จัดตั้งงบประมาณให้กับพิธีบูชาพระธาตุยาคู รวมถึงได้ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนใกล้เคียงได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบพิธี ส่งผลให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

พิธีบูชาพระธาตุยาคูของชุมชนบ้านเสมา ถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เทียบย้อนรอยประวัติศาสตร์เมืองฟ้าแดดสงยางที่ถือเป็นเมืองในตำนานอันเก่าแก่ที่ถูกเล่าขานสืบต่อกันมา รวมไปถึงได้แวะทำบุญสักการะพระธาตุยาคูที่เป็นหนึ่งในพระธาตุศักดิ์สิทธิ์ของภาคอีสาน ซึ่งการท่องเที่ยวรูปแบบนี้กำลังเป็นที่นิยมในปัจจุบัน ชุมชนบ้านเสมาจึงมีทุนวัฒนธรรมด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและโบราณสถาน ดังนั้นทุนวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านเสมาในพิธีบูชาพระธาตุยาคูเป็นพิธีที่ชักชวนคนให้มาท่องเที่ยวในชุมชนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ในพิธี รวมถึงการสัมผัสวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ด้านต่าง ๆ ที่สื่อถึงอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านเสมาที่แตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ

ภาพที่ 6 ขบวนแห่เครื่องสักการะ
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 7 การแสดงฟ้อนรำวงสงรวงพระธาตุยาคู
ที่มา: ผู้วิจัย

ในวันประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคู นอกเหนือจากการประกอบพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์แล้ว ผู้ที่มาร่วมประกอบพิธียังสามารถชมขบวนแห่เครื่องสักการะพระธาตุยาคูได้ในเวลา 08.30 น. โดยจะเริ่มแห่จากหน้าวัดโพธิ์ชัยเสมารามไปยังพระธาตุยาคู ผู้ร่วมขบวนแห่มีทั้งชาวบ้านชุมชนบ้านเสมา ชาวบ้านเทศบาลตำบลหนองแปน ส่วนผู้ชม คือ นักท่องเที่ยว ชาวบ้านชุมชนบ้านเสมา และชาวบ้านชุมชนใกล้เคียงที่รอชมอยู่บริเวณสองข้างทาง เมื่อถึงช่วงเวลาเปิดงานผู้ที่เข้าร่วมพิธีหรือนักท่องเที่ยวสามารถนั่งชมความสวยงามของการแสดงฟ้อนรำวงสงรวงพระธาตุยาคู โดยจะรำด้วยคนสี่วัย ประกอบไปด้วยวัยเด็กหญิง วัยสาวแกรุ่น วัยเบญจเพศที่มีอายุ 25 ปีขึ้นไป และวัยแม่บ้านแม่เมืองหรือวัยผู้สูงอายุ เพราะเชื่อกันว่าจะแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของลูกหลานในชุมชน แสดงถึงความโดดเด่นและเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของตนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้หลังจากการประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคูช่วงเช้าและพิธีสงฆ์แล้ว ยังสามารถร่วมชมการจุดบั้งไฟบูชาพระธาตุยาคู และบั้งไฟเสี่ยงทายประจำชุมชนได้ที่บริเวณพื้นที่ที่ทางชุมชนได้จัดเตรียมไว้เพื่อความปลอดภัยของผู้เข้าชม

ทั้งนี้การประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคูช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นการชมงานประเพณีแล้ว ยังเป็นกิจกรรมที่ชักชวนนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชนด้วย อย่างพิพิธภัณฑ์เมืองฟ้าแดดสงยางที่ตั้งอยู่ในบริเวณวัดโพธิ์ชัยเสมาราม ซึ่งเป็นสถานที่จัดเก็บซากโบราณวัตถุที่พบตามไร่นาของชาวบ้านเมื่อครั้งอดีต แต่ในปัจจุบันได้กลายมาเป็นพิพิธภัณฑ์ จัดแสดงซากโบราณวัตถุและใบเสมาหินทรายให้คนรุ่นหลังและนักท่องเที่ยวได้มาเยี่ยมชม และเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ใบเสมาที่จัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์จะเป็นใบเสมาสลักเรื่องเตมีย์ชาดกและเรื่องพรหมนารทชาดก อันสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อความเจริญรุ่งเรืองทางพุทธศาสนาที่มีมาตั้งแต่อดีตและความงดงามของศิลปะสมัยทวารวดี

ภาพที่ 8 พิพิธภัณฑสถานเมืองฟ้าแดดสงยาง
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 9 ร้านค้าจำหน่ายธงของชาวบ้านในชุมชน
ที่มา: ผู้วิจัย

นอกจากนี้พิธีบูชาพระธาตุยาคุณยังมีส่วนช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนด้วยการร่วมแรงร่วมใจของผู้คนในชุมชนที่ปฏิบัติสืบทอดกิจกรรมต่าง ๆ ของการประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคุณ รวมถึงได้รับความร่วมมือจากเทศบาลตำบลหนองแปนในการประชาสัมพันธ์ทำให้ชุมชนเกิดรายได้หลายประการ ได้แก่ การจำหน่ายเครื่องสักการบูชาพระธาตุยาคุณ การจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภค และการจำหน่าย “ธง” จากกลุ่มธูบ้านเสมาในพิธีบูชาพระธาตุยาคุณ ซึ่งธงเป็นสินค้าที่นักท่องเที่ยวนิยมมาก โดยเฉพาะ “ธงใยแมงมุม” เชื่อกันว่า “ธง” เป็นสิ่งที่สามารถป้องกันสิ่งเลวร้ายต่าง ๆ ได้ อีกนัยหนึ่งยังใช้ในการบวงสรวงเทพยดาให้ปกปักรักษาคุ้มครองด้วย ที่บ้านเสมาจะทำธงใยแมงมุมเป็นหลัก ซึ่งธงใยแมงมุมนี้เป็นเสมือนเส้นด้ายที่พันกัน โดยมีความหมายแฝงว่าเป็นการเชื่อมกันในอีกภพภูมิเพื่อไปสู่สวรรค์ ชาวบ้านมักจะนำเส้นด้ายหลากหลายสีเส้นมาถักทอเป็นลวดลายอย่างสวยงาม มีหลากหลายขนาด สามารถซื้อกลับไปแขวนไว้ตามบ้านเรือนหรือจะมีแบบปิ่นปักผม เข็มกลัด ที่สามารถซื้อไปเป็นของฝากได้ (Klawimolrak, personal communication, May 8, 2022)

พิธีบูชาพระธาตุยาคุณถือได้ว่าเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี ที่ดึงดูดผู้คนจากภายนอกให้มาชมและเข้าร่วมพิธี เป็นการช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของท้องถิ่นและเพิ่มความสนใจในด้านความเป็นมา และขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมของพื้นที่มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้การจัดพิธีบูชาพระธาตุยาคุณ จึงได้มีความสำคัญต่อชุมชนในหลาย ๆ ด้าน เพราะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งขึ้น และร่วมมือกันรักษาอัตลักษณ์ของตนต่อไป

4. บทบาทหน้าที่ในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของคนในชุมชน

ชุมชนบ้านเสมาในปัจจุบันเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความเจริญ ความสะดวกสบายและเทคโนโลยีต่าง ๆ มากขึ้น แต่วิถีชีวิตของชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงยึดถือวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรมที่ยังต้องอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกันอยู่ ทั้งนี้ในด้านของประเพณีพิธีกรรมหลายอย่างยังคงสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องด้วยบทบาทที่เชื่อมความสัมพันธ์ให้กับสมาชิกในชุมชน ซึ่งความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชนบ้านเสมาที่พบผ่านพิธีบูชาพระธาตุยาควุ แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต สังคม ความเป็นอยู่ ความรักสามัคคี และความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้พิธีนี้ยังคงอยู่กับชาวบ้านชุมชนบ้านเสมาต่อไป

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูล สังเกต และเข้าร่วมพิธีบูชาพระธาตุยาควุ พบบทบาทหน้าที่ในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของคนในชุมชนบ้านเสมา ซึ่งพิธีบูชาพระธาตุยาควุ ประจำปี พ.ศ. 2566 นี้ จัดขึ้นในวันที่ 4 พฤษภาคม 2566 ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ผู้วิจัยสังเกตว่าก่อนเริ่มการจัดพิธีบูชาพระธาตุยาควุ ผู้นำชุมชนจะนัดชาวบ้าน และพระสงฆ์ มาประชุมกันล่วงหน้า 1 เดือน เพื่อแบ่งหน้าที่ เนื่องจากต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในชุมชน โดยแบ่งหน้าที่ ดังนี้

1) ฝ่ายสถานที่ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ชาวบ้านชุมชนบ้านเสมา และได้รับความร่วมมือจากเทศบาลตำบลหนองแปน ทำหน้าที่ติดต่อประสานงาน และดูแลความเรียบร้อยของสถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาควุ

2) ฝ่ายขบวนแห่ ได้แก่ นางรุ่งกิตติยา บุตรโพธิ์ศรี นางอรอนงค์ ทรัพย์ชม นางสาวิตรี โนนทอง และร้านเสริมสวยเสมาชาลอน ทำหน้าที่วางแผนองค์ประกอบของขบวนแห่ เช่น การคัดเลือกผู้เข้าร่วมเดินขบวน การจัดเตรียมเครื่องประกอบขบวนแห่ และการดูแลเครื่องแต่งกายของผู้เดินขบวน ฯลฯ

3) ฝ่ายพ้อน้ำ ได้แก่ นางรุ่งกิตติยา บุตรโพธิ์ศรี ทำหน้าที่คัดเลือกนางรำ และทำหน้าที่ฝึกซ้อมพร้อมกับดูแลเครื่องแต่งกายของนางรำ

4) ฝ่ายจัดทำภัตตาหารถวายพระสงฆ์ ได้แก่ ชาวบ้านชุมชนบ้านเสมาที่ประกอบด้วย 6 คุ่ม ได้แก่ คุ่มดอนเจ้าปู่ คุ่มบางคล้า คุ่มประชาสามัคคี คุ่มประดู่ คุ่มสันติสุข และคุ่มรุ่งอรุณ จะทำหน้าที่จัดเตรียมอาหารเพื่อถวายแด่พระสงฆ์ โดยแบ่งประเภทของอาหารแตกต่างกันออกไป ซึ่งผู้ที่อาศัยอยู่ในบ้านเรือนของแต่ละคุ่ม และลูกหลานที่กลับมาจากต่างจังหวัดจะรวบรวมเงินกัน เพื่อจัดเตรียมอาหารนำไปถวายพระสงฆ์ในวันประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาควุ

5) ฝ่ายประกอบพิธี ได้แก่ พระสงฆ์ นางมณฑล บุตรโพธิ์ศรี นายถวิล สุภาษี และนายสมศักดิ์ สุนทรภูมิ ทำหน้าที่วางแผน และประสานงานเกี่ยวกับองค์ประกอบ และขั้นตอนของการประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาควุ รวมถึงดูแลความเรียบร้อยในการประกอบพิธี

6) ฝ่ายบั้งไฟ ได้แก่ นายณรงค์ ทรัพย์ชม และคณะ วางแผนการทำบั้งไฟที่จะใช้ในวันที่ประกอบพิธี เช่น บั้งไฟพญานาค และบั้งไฟเสียงทนาย นอกจากนี้ยังทำหน้าที่จุดบั้งไฟ

ภาพที่ 10 การประชุมเตรียมงานประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคู
ที่มา: ผู้วิจัย

การประชุมเตรียมความพร้อมที่จะประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคู นอกจากจะได้รับความร่วมมือจากรายชื่อข้างต้นที่เป็นผู้นำของแต่ละฝ่ายแล้ว ยังมีชาวบ้านชุมชนบ้านเสมาทุกคน ไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุในชุมชนที่คอยสืบทอดพิธีกรรมดั้งเดิมจากรุ่นสู่รุ่น หนุ่มสาววัยกลางคน รวมถึงลูกหลานในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเพศใด หรือช่วงอายุใด ต่างก็ให้ความร่วมมือ ทั้งยังมีลูกหลานของชาวบ้านที่ไปทำงานต่างถิ่นก็หวนกลับมาเยือนบ้านเพื่อช่วยจัดเตรียมงาน แต่ถ้าหากใครที่ไม่ได้มา ก็จะมีบริจาคเป็นเงินร่วมทำบุญมาแทน ทำให้เห็นถึงการเตรียมความพร้อมของแต่ละด้านที่มีความพร้อมเพรียงกัน เพื่อให้การประกอบพิธีนั้นเป็นไปอย่างราบรื่นและสมบูรณ์

ภาพที่ 11 การอำนวยความสะดวกภายในงานประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคู
ที่มา: ผู้วิจัย

ส่วนวันประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคู จะต้องอาศัยคนเป็นจำนวนมากเพื่อรับผิดชอบหน้าที่แต่ละฝ่ายร่วมกัน อาทิ ฝ่ายสถานที่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้ผู้มาร่วมประกอบพิธี เช่น ให้บริการ

น้ำดื่ม หาแก๊สขึ้นมาเพิ่มเติม ฯลฯ ฝ่ายขบวนแห่ทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยของขบวนแห่ และคอยถ่ายภาพ ขบวนแห่ ฝ่ายพ้องำทำหน้าที่ดูแลเครื่องแต่งกายและดูแลความเรียบร้อยของนางรำ ฝ่ายจัดทำภัตตาหาร ถวายพระสงฆ์ทำหน้าที่นำอาหารของแต่ละคุ้มที่จัดทำเสร็จแล้วมาจัดเตรียมใส่ภาชนะเพื่อนำไปถวายเพล พระสงฆ์ ฝ่ายประกอบพิธีทำหน้าที่ชำระรับ-ส่งพระสงฆ์ที่นิมนต์มาจากวัดชุมชนใกล้เคียงและทำหน้าที่เป็น ผู้นำในการประกอบพิธีทั้งช่วงเช้าและพิธีสงฆ์ ในพิธีสงฆ์จะทำการถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ซึ่งฝ่าย ประกอบพิธีมักจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการประกอบพิธีทางศาสนา และดำเนินการในพิธีถวาย ภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ และฝ่ายบั้งไฟทำหน้าที่จุดบั้งไฟถวายและบั้งไฟเสี่ยงทายฝน

เมื่อประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาकुเสร็จสิ้น ชาวบ้านชุมชนบ้านเสมาทุกคนจะร่วมกันทำหน้าที่ จัดเก็บสิ่งของและช่วยรักษาความสะอาดบริเวณพื้นที่ที่จัดงาน ซึ่งในการจัดงานแต่ละปี คณะกรรมการ ประจำชุมชนฝ่ายต่าง ๆ และชาวบ้านชุมชนบ้านเสมาจำนวนมากจึงจำเป็นต้องให้ความร่วมมือกัน ทั้งการอำนวยความสะดวกให้กับชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงและนักท่องเที่ยวที่มาร่วมพิธี รวมถึงการต้อนรับ ดูแลแขกผู้มีเกียรติ

ทั้งนี้การประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาकु ถือเป็นพิธีกรรมอันสำคัญประจำชุมชน และเป็นพิธีกรรม ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนานจากรุ่นสู่รุ่น จึงทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าการจัดพิธีบูชาพระธาตุยาकु เป็นพิธี ที่มีบทบาทหน้าที่ในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของคนในชุมชน เนื่องจากการประกอบพิธีแต่ละปี ชาวบ้านชุมชนบ้านเสมาต้องร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียวและสนับสนุน ซึ่งกันและกัน โดยไม่ได้คำนึงถึงหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่ง การปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันดังกล่าวนี้ ส่งผลให้ชาวบ้าน ในชุมชนเกิดความสำนึกรักในท้องถิ่นของตน ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน รวมถึงยังช่วยลด ความขัดแย้ง และได้ร่วมกันสืบทอดพิธีกรรมอันสำคัญประจำชุมชนนี้ให้คงอยู่สืบไป

อภิปรายผล

พิธีบูชาพระธาตุยาकुเป็นพิธีที่มีลักษณะเฉพาะของชาวบ้านชุมชนบ้านเสมา เนื่องจากชาวบ้านได้นำประเพณีบุญบั้งไฟ ที่เป็นหนึ่งในจารีตเดือนหกของฮีสลิสสองคองสลิปส์ของชาวฮีสาน มาผนวกรวมกับพิธี บูชาพระธาตุยาकुที่เป็นพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชน สังเกตได้ว่าในวันที่ประกอบพิธี จะมีการแห่บั้งไฟ การจุดบั้งไฟบูชา และบั้งไฟเสี่ยงทาย เพื่อบูชาองค์พระธาตุยาकु และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่บริเวณโดยรอบ โบราณสถานประจำชุมชน ให้ช่วยบันดาลฝนตกตามฤดูกาล และสร้างขวัญกำลังใจให้ชาวบ้านในการเข้าสู่ ฤดูกาลทำนา จากการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของพิธีบูชาพระธาตุยาकुที่มีต่อชุมชนบ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แสดงให้เห็นว่าพิธีบูชาพระธาตุยาकुมีบทบาทหน้าที่ให้ความหวังเรื่องความ อุดมสมบูรณ์ เพราะชาวบ้านชุมชนบ้านเสมามีความเชื่อว่า “พระธาตุยาकु” หรือ “ปู่ธาตุ” ที่ชาวบ้านเคารพ นับถือ นั้น สามารถบันดาลสิ่งที่ดีตนปรารถนาได้เสมอ จึงทำให้การประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาकु

มีจุดมุ่งหมายเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของพืชผลทางการเกษตร และความเป็นอยู่ที่ดีอุดมสมบูรณ์รวมถึงยังมีบทบาทหน้าที่ในการระบายความคับข้องใจ และความทุกข์ใจให้แก่ชาวบ้านในชุมชนด้วย เนื่องจากในการประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคูนี้เป็นพื้นที่ที่ให้ชาวบ้านได้กลับมาพบปะสังสรรค์กัน รวมถึงได้ร่วมพิธีรำด้วยกันอย่างสนุกสนาน ช่วยสร้างความรื่นเริงใจ ผ่อนคลายความเครียด และความทุกข์ใจที่สะสมมาตลอดทั้งปี ส่วนบทบาทหน้าที่ของการเป็นทุนวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนสัมพันธ์กับงานวิจัยของ Rahannok (2021) เรื่องพลวัตวัฒนธรรมการใช้ร่วมกับประเพณีประดิษฐ์บนพื้นที่พระธาตุยาคู ที่ได้นำรุกรมาเป็นองค์ประกอบสำคัญบนพื้นที่พระธาตุยาคู โดยได้นำรุกรูขี้ผึ้งมาเป็นสัญลักษณ์ของการจัดงาน เนื่องจากได้สร้างคุณค่า อัตลักษณ์ และความมีตัวตนให้กับท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีส่วนช่วยสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน อีกทั้งนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนยังได้สัมผัสกับพื้นที่ทางวัฒนธรรม และบรรยากาศของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ ที่แตกต่างจากท้องถิ่นอื่น ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phramaha Natthabhan Sudassanavibhani et al. (2024) เรื่อง “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์” ที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาบนพื้นที่พระธาตุยาคู ที่มีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับวันสำคัญทางพุทธศาสนา และการจัดกิจกรรมวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาสัมผัสกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ และเป็นการกระจายรายได้ให้แก่ชุมชนด้านการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี สำหรับการประกอบพิธีบูชาพระธาตุยาคูที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของคนในชุมชน สอดคล้องกับวิจัยของ Phra Nakarin Analayo (Polchiva) et al. (2021) เรื่องการศึกษาวิเคราะห์การบูชาพระธาตุยาคูที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวตำบลหนองแปน อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งได้กล่าวถึงการบูชาพระธาตุยาคูที่ให้ความสำคัญด้านสังคม เรื่องความสัมพันธ์สามัคคีที่เห็นจากการให้ความร่วมมือในการจัดงานของผู้คนในชุมชนที่ชาวบ้านได้ทำกิจกรรมร่วมกัน

บทสรุป

การศึกษาบทบาทหน้าที่ของพิธีบูชาพระธาตุยาคูของชุมชนบ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีของวิลเลียม บาสคอม (Bascom, 1965) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ พบว่า พิธีบูชาพระธาตุยาคูที่ชาวบ้านชุมชนบ้านเสมาปฏิบัติสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน มีบทบาทสำคัญด้านความอุดมสมบูรณ์ บทบาทหน้าที่ในการระบายความคับข้องใจ และความทุกข์ใจให้แก่ชาวบ้านในชุมชน บทบาทหน้าที่ในการเป็นทุนวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยว และบทบาทหน้าที่ในการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของคนในชุมชน

References

- Charuwan, P. (2016). *Kattichon kap kan thong thiao: Muban watthanatham Nong Khaw Changwat Kanchanaburi* [Folklore and tourism: The cultural village of Nong Khaw, Kanchanaburi Province]. Academic Dissemination Project, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.
- Department of Cultural Promotion. (2020, May 19). *Khvam chue kiao kap prapheni Bun Bang Fai* [Beliefs related to the Bun Bang Fai tradition]. Department of Cultural Promotion. https://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=4941&filename=i
- Fuengfusakul, A. (2003). *Atta lak: Kanthopthuan thritsadi lae krop naeo khit* [Identity: A review of theories and conceptual frameworks]. The National Research Council of Thailand, Sociology Division, Office of the National Research Council.
- Kalasin Province. (2007). *Borannawatthu lamkha: Bai sema phra bucha phra khruang Mueang Fa Daet Song Yang* [Priceless antiquities: Bai Sema, Buddha images, and artifacts of Mueang Fa Daet Song Yang]. Kalasin Printing.
- Klawimolrak, P., Head of the Sema Village Thung Group. *Personal Communication*, May 8, 2022.
- Na Thalang, S. (2005). *Thritsadi kattichon withhaya: Withi withhaya nai kan wikhro tamnan–nithan phuen ban* [Folklore theory: Methodology for analyzing legends and folktales]. Academic Dissemination Project, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.
- Na Thalang, S. (2020). *Thritsadi kattichon withhaya withi withhaya nai kan wikhro tamnan–nithan phuen ban* [Folklore theory: Methodology for analyzing legends and folktales] (4th ed.). Chulalongkorn University Press.
- Phra Maha Ratana (Ratanasiri), Deputy Abbot of Wat Pho Chai Semaram. *Personal Communication*, May 10, 2022.
- Phra Nakarin Analayo (Polchiva), Phra Sophonphattanabundit, Phramaha Mit Thitapanyoand Kiatisuk Bangploeng. (2021). An analytical study of Phradhatu Yakhu worship affecting the lifestyle of Nong Paen Nationals Sub-District Kamalasai District, Kalasin Province. *Phimoldhamma Research Institute*, 8(1), 1-11. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/prij/article/view/244314>

Phramaha Natthabhan Sudassanavibhani, Phramaha Kitti Kittimatee, Phra Medhiwatcharajarn, Phramaha Michai Kitjasaro, Phramaha Pongtaratid Sutheero. (2024). Development of participatory Buddhist tourism routes in the area of Phra That Yaku, Kamalasai District, Kalasin Province. *Journal of Modern Learning Development*, 9(11), 720-736.

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/view/278616>

Promkanya, P., Community Leader. *Personal Communication*, May 8, 2023.

Rahannok, S. (2021). *Phlawayat watthanatham kanchai Thung kap prapheni pradit bon phuenthii Phrathat Yaku* [Cultural dynamics of Thung and invention of tradition on the Phra That Yakoo area] [Master's thesis, Mahasarakham University]. Mahasarakham University Intellectual Repository. <http://202.28.34.124/dspace/handle/123456789/1414>

SAC Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization). (2020, July 13). *Phra That Yakhu*. SAC Sirindhorn Anthropology Centre. <https://db.sac.or.th/archaeology/archaeology/579>

Sunarakum, S., Ritual Leader. *Personal Communication*, May 4, 2023.

Suphasi, T., Ritual Leader. *Personal Communication*, May 3, 2023.